

کودکان خیابان و نقش مددکاران در برخورد با آنها

چکیده:

پدیدهٔ کودکان خیابانی، به شکل امروزی، پدیده ای شهری است. یعنی شهر و پیچیدگی های آن است که پدیدهٔ کودکان خیابانی را مطرح می کند. هر چند بر مبنای نظر **گوردون چابلد**، اولین شهرهای جهان در بین النهرین حدود ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح پدید آمدند، ولی در واقع هستهٔ اصلی شهر امروز، در قرون وسطی ریخته می شود. حرکت بطنی فنودالیسم قرون وسطایی به سوی نظام بورژوازی و صنعتی همپای خود شهرها و تغییر شکل آنها را به دنبال دارد. رشد بورژوازی در بطن فنودالیسم کم کم شهرها را از حالت اولیهٔ قرون وسطایی خارج کرد و به شکل شهرهایی که بستر مناسبی برای رشد بورژوازی و صنعت باشند تغییر شکل داد. تزلزل در تمام اشکال اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بعد از دوران فنودالیسم، مورفولوژی شهر را نیز تحت تأثیر قرار داد و کم کم شهرهای تجاری و شهرهای صنعتی از درون نظام فنودالیت سر برآوردند.

کلانشهر تهران

شهری شدن مدرن با انقلاب صنعتی شکل می گیرد. در این دوره احداث کارخانه ها در اطراف شهر سیل مهاجرت روستائیان به شهرها را در پی دارد که ریخت جمعیتی شهرها را دچار تغییر و دگرگونی می کند. از سوی دیگر انقلاب صنعتی با تولید انبوه به مصرف کنندگانی نیاز دارد تا با خرید تولیداتش چرخ کارخانه همچنان در گردش باشد و به این ترتیب انقلاب صنعتی با شکوفایی تولید صنعتی، ساخت شهرها را دگرگون می سازد و سازمان اجتماعی را تغییر می دهد. این تغییر در روابط درونی شهرها نیز بروز می کند.

یکی از دگرگونی هایی که انقلاب صنعتی در ساخت شهرها پدید آورد، تبدیل قسمت هایی از شهر به « حاشیه » و پدید آمدن « حاشیه نشینی » بود. مهاجرین روستایی برای کار در کارخانه ها و کسب درآمد بیشتر به شهرها هجوم آوردند و کسانی که بیکار ماندند و یا مهارت کافی نداشتند و فاقد درآمد بودند به حاشیهٔ شهرها رانده شدند و حاشیه نشینی به وجود آمد.

تعاریفی که از کودکان خیابانی عنوان شده است، با توجه به کشورها و فرهنگ های مختلف متفاوت است. اما به طور کلی تمام این تعاریف دارای سه جزء مشترک می باشند:

- ۱- این کودکان وقت زیادی را در خیابان زندگی یا سپری می کنند.
- ۲- خیابان منبع معاش این کودکان است.
- ۳- از این کودکان به طور شایسته و مطلوب توسط بزرگسالان نگهداری نمی شود.

یکی از تعاریف کودکان خیابانی که می تواند مورد استناد قرار بگیرد، تعریفی است که صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) Unisef در سال ۱۹۹۷ ارائه کرد. در این تعریف آمده است: « کودکان خیابانی به کودکانی اطلاق می گردد که در شهرهای بزرگ برای ادامه بقا خود مجبور به کار یا زندگی در خیابان ها هستند. » هر چند این تعریف ایراداتی دارد و لیکن با توجه به همین تعریف، یونیسف این کودکان را تحت چهار گروه اصلی مشخص می کند:

- ۱- کودکانی که تنها نگرانی آنها بقا و سر پناه می باشد و در خیابان ها زندگی می کنند.
- ۲- کودکانی که از خانواده های خود جدا شده و در پناهگاه های موقتی مانند کانون، خانه ها و ساختمان های متروکه زندگی می کنند یا از مکانی به مکان دیگر حرکت کرده و با دوستان خود زندگی می کنند.
- ۳- کودکانی که ارتباط خود را با خانواده هایشان حفظ می کنند اما به علت فقر، جمعیت زیاد، سوء استفاده جنسی یا سایر سوء استفاده های دیگر در خانواده، بعضی از شب ها و بیشتر روزها را در خیابان سپری می کنند.
- ۴- کودکانی که تحت مراقبت موسسه ای هستند و از وضعیت بی خانمانی درآمده و در معرض خطر بازگشت به وضعیت بی خانمانی اند.

سازمان بهداشت جهانی WHO کودکان خیابانی را به ۴ گروه تقسیم می کند:

- ۱- کودکان خیابانی که خانه و خانواده ندارند و در خیابان به سر می برند.
 - ۲- کودکانی که به دلایل مختلف از خانواده خود جدا شده اند و با دوستان خود یا در نقاط متروک زندگی می کنند.
 - ۳- کودکانی که قبلاً بی خانمان بوده اند و در حال حاضر در سر پناه ها یا مراکز خاص نگهداری می شوند.
 - ۴- کودکانی که با خانواده خود زندگی می کنند، اما به علت فقر یا مشکلات دیگر بیشتر وقت خود را در خیابان می گذرانند.
- در علوم اجتماعی تعریف واحدی از کودک خیابانی وجود ندارد. موسسه های درگیر در مسائل کودکان، تعداد کودکان خیابانی را بر مبنای اینکه چه تعداد از آنها در خیابان می خوابند و میزان ارتباط و تماس آنها با خانواده هایشان و اینکه چقدر از طرف خانواده حمایت می شوند، مشخص می نماید. براین اساس کودکان خیابانی به دو دسته تقسیم می شوند:

الف: کودکان در خیابان (Children on the Street):

کودک در خیابان معمولاً در طول روز در خیابان است و شب ها به خانه برمی گردد. این گروه از کودکان اغلب برای کمک معاش خانواده خود به « مشاغل کوچک » مشغولند و گاهی نیز بیکار هستند. این کودکان در واقع کودکان شاغل در خیابان هستند که برای کسب درآمد در خیابان کار می کنند، ممکن است میزان ارتباط این کودکان با خانواده روزانه، یا در حد چند بار در سال باشد، اما احساس تعلق به خانواده در این کودکان وجود دارد.

این بخش، با کودکان کار برخاسته از خانواده های فقیر نزدیکی زیادی دارند و در واقع آن بخش از کودکان کاری که به مشاغل خیابانی می پردازند جزء این دسته از کودکان هستند. این کودکان ممکن است به مدرسه دسترسی نداشته باشند اما ارتباط خود را با خانواده حفظ نموده اند و میزان نابهنجاری و آسیب پذیری آنها کمتر است. تعداد این گروه کودکان، خیلی بیشتر از گروه کودکان خیابانی است.

روز گل و گیاه - فروش گل توسط کودکان در حاشیه اتوبان/ها شهیه فکر-ایسنا

ب: کودکان خیابان (Children of the Street):

به اعتقاد بعضی از محققان هنگامی که از کودک خیابانی در معنای دقیق یا صریح کلمه سخن می گوئیم منظور کودکان خیابان هستند و تصور غالب نیز از کودکان خیابانی همین است.

این گروه کودکان، بخش کوچکتري از کودکان خیابانی را تشکیل می دهند، اما مشکلات پیچیده تری دارند. برای این کودکان، خیابان به منزله خانه است و دیگر افراد خیابانی برای آنها حکم خانواده را پیدا می کنند. این کودکان یا سرپرستی ندارند و یا در صورت داشتن خانواده به دلیل مسائل مختلف از جمله کودک آزاری، زندگی در خیابان را امن تر از زندگی در خانه می دانند.

کودکان رها شده و کودکان طرد شده و کودک فراری نیز گاه به عنوان گروهی مجزا مطرح می شوند.

پدیده کودکان خیابانی در شهرهای ایران نیز مانند اکثر شهرهای جهان به وجود آمده و در حال رشد است. این پدیده در قالب تکدی گری از قرن ها پیش در ایران وجود داشته است. در زمان آل بویه، گدایان در بغداد تشکیلات عظیم و گسترده ای داشتند. در دوران قاجار به علت فقر و جهل عمومی تکدی گری و ولگردی به اوج خود رسید. نگرانی از کودکان بی سرپرست و سرراهی و بدون مکان موجب گردید که قانونگذار ایران در تاریخ ۱۲ خرداد ۱۲۸۶ شمسی، نگهداری از اطفال بی سرپرست و سرراهی را به بلدیة « شهرداری » واگذار نمود. در حال حاضر تعداد کودکان خیابانی را در تهران ۲۵ هزار نفر و در سطح کشور یک میلیون و دویست هزار کودک تخمین می زند.

مددکاران اجتماعی در کنار وظایف و فعالیت های طبقه بندی شده خود، در خصوص کودکان خیابانی و در کل افراد بیخانمان، می توانند در ۲ نقش ظاهر شوند:

- ۱- سعی در تغییر جهان بینی کودکان خیابانی، بی خانمان ها و خانواده های کودکان خیابانی.
- ۲- ارتباط مستقیم و مستقل با سازمان های درگیر با مسئله کودکان خیابانی و همکاری با آنها.